

hücreleri gibi müstemilâta ait yıkılmış kısımlarının da aslına uygun olarak ihyası suretiyle Memlûk devri eserleri arasındaki mümtaz yerini tekrar kazanması mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Makrîzî, *el-Hıtaât*, II, 418; Ali Paşa Mübârek, *el-Hıtaâtü't-Teufîkiyye*, Kahire 1987, VI, 7; Hasan Abdülvehhâb, *Târîhu'l-mesâcidi'l-eseriyeye*, Kahire 1946, s. 192 vd.; Devlet Abdullah, *Me'âhidü tezkiyeti'n-nûfûs fi Mişr*, Kahire 1980, s. 136-154; D. Behrens-Abouseif, *The Minarets of Cairo*, Kahire 1987, s. 109, 110 (minare resmi); a.m.f., *Islamic Architecture in Cairo, An Introduction*, Leiden 1989, s. 133-135; R. B. Parker v.dğr., *Islamic Monuments in Cairo-A Pratical Guide*, Kahire 1988, s. 202-206; Saleh Lamei Mostafa, "Madrasa, Hança und Mausoleum des Barqûq in Kairo mit einem Beitrag von Felicitas Jartz", *Abhandlungen des Deutschen Archäologischen Instituts Abteilung Kairo, Islamische Reihe*, sy. 4 (1982), s. 118 vd.

DORIS BEHRENS-ABOUSEIF

BERKÜKİ

(البرقوقي)

Abdurrahmân b. Abdirrahmân
b. Seyyid b. Ahmed el-Berkûkî
(1876-1944)

Mısırlı edebiyatçı,
gazeteci ve fikir adamı.

Minye'de doğdu. Ezher'de okurken özellikle Şeyh el-Mersafî'nin ilminden büyük ölçüde faydalandı. Ayrıca Muhammed Abduh'un derslerine titizlikle devam ederek çağındaki modern düşünce akımlarını tanıdı. Akkâd, İbrâhim el-Mâzinî, Abdurrahman Şükrî, Mustafa es-Sibâî gibi ünlü arkadaşları ile birlikte aylık *el-Beyân* dergisini çıkarmaya başladı (24 Ağustos 1911). Bütün mal varlığını harcayarak 1920 yılına kadar yayımladığı bu dergiyi, memleketinde gördüğü fikir, edebiyat ve dil sahalarındaki kargaşayı önlemek, milletin kendi tarihinden kopmadan geleceğini düşünmesine, Batı'nın cazibesine kapılmadan kendi kültür, dil vb. değerlerine sahip çıkmasına yardımcı olmak için neşrettiğini bizzat ifade etmektedir. Mahmûd Feyyâz, *el-Beyân* dergisinin İslâm'ın ve İslâm kültürünün kuvvetli bir sesi olduğunu ve Ahmed Zekî'nin burada İslâm'ın ihtişamını tasvir ederek Endülü's tarihini yazdığını kaydetmektedir (*eş-Şahâfetü'l-edebiyeye*, s. 219). Berkûkî ayrıca dergisinde edebî, fikrî, sosyal vb. çeşitli konular yanında, "müslüman Mısır kadınının İslâmî inanç ve prensiplerden dolayı erkeklerin baskısı ile haremde, cehalet

içerisinde uzlet hayatı yaşadığını" iddia eden Batılılar'ın bu ve benzeri konulardaki suçlamalarını reddeden yazılar da yayımladı.

Sohbetleri zevkle dinlenen, aynı zamanda akıcı bir üslûba sahip olan Berkûkî, gazeteciliği yanında ilmî ve edebî çalışmalar da yapmış, bazı eski büyük şairlerin eserlerini ve şerhlerini neşre hazırlamıştır.

Eserleri. 1. *Şerhu Dîvânî'l-Mütenebbî*. Berkûkî Arap edebiyatının en meşhur metinlerinden biri olan Mütenebbî divanına yaptığı ve iki defa bizzat bastırdığı (Kahire 1349/1930, 1357/1938; bu baskıdan ofset olarak Beyrut 1399/1979) bu dört ciltlik şerhinde daha önce yazılan şerhlerden de faydalanmış, onların izahlarını almış, Mütenebbî'nin lehinde ve aleyhindeki tenkitlere yer vermek suretiyle eserine önceki şerhlere nisbetle çok daha muhtevalı ve farklı bir hüviyet kazandırmıştır. Böylece bu şerh kendi ifadesiyle, "Mütenebbî divanının ve şerhlerinin şerhi olmuştur" (*Şerhu Dîvânî'l-Mütenebbî*, I, 18). Ayrıca 120 sayfayı aşkın bir mukaddimede Mütenebbî'nin hayatı, şahsiyeti, divanına şerh yazanlarla bu şerhler hakkında verdiği bilgiler ve cilt sonlarına konulan kafiye indeksleriyle Berkûkî şerhi, Mütenebbî hakkında baş vurulacak en ayrıntılı, en muhtevalı ve güncel kaynak haline gelmiştir. 2. *el-Behcetü'l-Berkûkiyye*. Ali er-Rızâ'nın kaside sinin şerhidir. Altmış üç sayfadan ibaret olan bu eser 1313 yılında Kahire'de basılmıştır. 3. *et-Telhîs*. Kazvî'nin *Telhîşü'l-Miftâh*'ına bir mukaddime ile birlikte yazdığı şerhtir. Kahire'de (1322) yayımlanan eserin daha sonra da birkaç baskısı yapılmıştır. 4. *Hadâretü'l-'Arab fi'l-Endelüs*. Gustave le Bon'dan tercümedir (Kahire 1341). 5. *Devletü'n-nisâ*². Kadınlarla ilgili sosyal ve kültürel ansiklopedik bir eserdir (Kahire 1945). 6. *Seyâha fi'l-firdevs*. *el-Beyân* dergisinde aynı adla yayımladığı edebî mektuplarıdır. Bu eserin adını Ziriklî *el-Firdevsü'l-mefkûd*, Kehhâle ise *el-Firdevs* veya *Seyâha fi'l-âhire* şeklinde kaydetmektedir. 7. *Şerhu Dîvânî Hâssân b. Şâbit*. Birkaç baskısı yapılan eser (ilk baskısı Kahire 1348/1929) son olarak 1983 yılında Beyrut'ta yayımlanmıştır. 8. *ez-Zehâ'ir ve'l-'abkariyyât*. İki cilt halinde ansiklopedik bir eserdir (bk. Ziriklî, IV, 81). Bunların dışında *ez-Zâkiretü ve'n-nisyân* ve *Dîvânü'l-edeb* adlı eserleri bulunan Berkûkî, Buhtürî'nin divanını da neşretmiştir (Beyrut 1329).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman el-Berkûkî, *Şerhu Dîvânî'l-Mütenebbî*, Beyrut 1979, I, 3-19; Buhtürî, *Dîvân* (nşr. Hasan Kâmil es-Sayrafi), Kahire 1977, nâşirin girişi, I, 30; Serkîs, *Mu'cem*, I, 551; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 309; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 81; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, V, 143; Necîb el-Akkîkî, *el-Müsteşrikkün*, Kahire 1964, I, 226; Mahmûd Feyyâz, *eş-Şahâfetü'l-edebiyeye bi-Mişr ve'l-itticâhâtü'l-kaumiyye* (1913-1940), Kahire 1975, s. 35, 94, 96, 129, 219.

MEHMET TÜRKMEN

BERKYARUK

(ö. 498/1104)

Büyük Selçuklu hükümdarı
(1092-1104).

Sultan Melikşah'ın Zübeyde Hatun adlı hanımından Muharrem 474'te (Haziran 1081) İsfahan'da doğan oğludur. Sultan Melikşah, çok sevdiği velihaht Şehzade Ahmed'in ölümünden sonra veziri Nizâmülmülk'ün de tavsiyesiyle hayattaki oğullarının en büyüğü olan Berkyaruk'u velihaht tayin etti. Ancak Melikşah'ın âni ölümü üzerine karısı Terken Hatun beş yaşındaki oğlu Mahmud'u sultan ilân ettirmek için her vasıtayı mubah sayarak harekete geçti. Bu maksatla sultanın ölümünü gizlediği gibi emirlere büyük paralar vererek oğlunu destekleyeceklerine dair yemin ettirdi. Sonunda Halife Muktedî-Biemrillâh'ı da tehdit ederek Mahmud'u sultan ilân ettirip adına hutbe okutmaya başardı (485/1092). Babası öldüğü sırada İsfahan'da bulunan Berkyaruk'u da Emîr Kürboğa vasıtasıyla tutuklattı. Ancak Melikşah'ın ölüm haberini alan Nizâmülmülk'ün adamları vezire ait silâh depolarını yağmalayarak isyan bayrağını açtılar ve hapisanede bulunan Berkyaruk'u kurtarıp on bir yaşında iken aynı yıl sultan ilân ettiler. Terken Hatun'un İsfahan'a yaklaşması üzerine de onunla birlikte Rey'e doğru yola çıktılar. Terken Hatun ile Berkyaruk arasında Burücird şehri yakınlarında meydana gelen savaşta Terken Hatun ağır bir yenilgiye uğrayarak İsfahan'a çekildi (16 Zilhicce 485/17 Ocak 1093). Şehri bir müddet muhasara eden Berkyaruk Terken Hatun'dan 500.000 dinar alarak kuşatmayı kaldırıp Hemedan'a gitti. Yapılan anlaşmaya göre Terken Hatun ile Mahmud İsfahan ve Fars'a hâkim olacak, diğer şehirler Berkyaruk'a bırakılacaktı.

Anlaşmaya rağmen bütün ülkeye hâkim olmak isteyen Terken Hatun, bu defa Berkyaruk'un dayısı Azerbaycan Me-